

24.01 Batı Felsefesi Klasikleri

Prof. Rae Langton

IV. Hume

Ders16. Hume'un İnsan Anlağı Üzerine Soruşturması (Devam)

1. *Hatırlatma: Kavramlar-arası ilişkiler ve olgu bilgileri.* Hume'a göre tüm önermeler esas olarak (tam bu isimlerle olmasa da) bu ayrımın bir tarafına düşer. Eğer bir önerme kavramlar-arası ilişkilere dairse, *a priori* olarak bilinebilir, *zorunlu* olarak doğrudur ve doğrulukları kavramların *anlamına* bağlıdır. Eğer önerme bir olgu bilgisine dairse, *a posteriori* olarak bilinir, *olumsaldır* ve yalnızca içerdığı kavramların anlamları üzerinden doğru *olmazlar*. 'Tüm bekârlar evli değildirler' kavramlar-arası bir ilişki dile getirirken, 'en az bir bekâr var' bir olgu bilgisi dile getirir.

2. *Olgu bilgisini nasıl ediniz?* Olgu bilgilerimizin büyük bir kısmı o anda gözlemediklerimizin ve gözlemediğimizi hatırladıklarımızın ötesindedir.

'Olgu bilgilerine dair akıl yürütmelerinin doğası nedir?' diye sorulduğunda uygun cevap, bunların etki ve tepki ilişkisi üzerine kurulduğudur. 'Peki, bu ilişkiye dair akıl yürütmelerin ve sonuçların temelinde ne yatar?' diye sorulursa, bunun cevabı tek kelime ile verilebilir, deneyim. İnce eleyip, sık dokumaya devam eder ve deneyimden elde edilen tüm bu sonuçların altında neyin yattığını sorarsak? Bu yeni bir soruya işaret eder... Geçmiş deneyim söz konusu olduğunda, sadece deneyimin nesnesi olan şeylerin *doğrudan ve kesin* bilgisi ve sadece farkındalığın sürdüğü zaman aralığı verilebilir. Bu deneyimin gelecek zamanlar ve diğer nesnelere neden genişletilmesi gerektiği... asıl sorudur. (IV Bölüm 2, 739)

Deneyim veya gözlem, kimi belli olgu bilgisini doğrudan ve kesin olarak sağlayabilir, mesela güneş geçmişte de doğmuştur. Ama nasıl olur da deneyim ve gözlem bize güneşin yarın da doğacağını söyler? Genel olarak, bu geçiş böyle yapılır:

Öncül: Gözlenen tüm F'ler, G'dir.

Sonuç: Tüm F'ler, G'dir.

Hume, geçmiş gözlemlerden henüz gözlemlenmemiş olana geçişin, gözlemlenen geçmişten gözlemlenmemiş geleceğe veya geçmişe ait gözlemlenmiş kimi örneklerden daha geniş bir örneklem kümesine (geçmişteki, şimdiki, gelecekteki) hareket sorunu ile ilgilenmiştir. Bu biçim çıkarımlar *endüksiyon* olarak bilinir.

3. *Endüksiyon Problemi.* Arızî olan genellemeleri, arızî olmayanlardan ayırmanın yanında, Hume'un öne sürdüğü daha temel bir problem vardır. Yukarıdaki argüman geçerli bir argüman değildir. Öncül doğru olsa bile sonucun yanlış olma ihtimali kesinlikle vardır. Tüm F'ler G'dir önermesi kavramlar-arası bir ilişki dile getirmez, aynı zamanda deneyim ve hafıza aracılığı ile doğrudan ve kesin olarak bilinecek bir olgu bilgisi de değildir. Olgu bilgilerinin büyük kısmı endüksiyon ile elde edilir. Bu hem günlük yaşam hem de bilimler için böyledir. Bilim insanları endüksiyonu verilerden teoriye geçişte kullanırlar: kimi F'lerin G olduğu gözleminin üzerine, tüm F'lerin G olduğu teorisini inşa ederler. Eğer Hume söylediklerinde haklıysa bilim insanlarının inandıkları, yetersiz kanıtlara dayanmaktadır. Neticede hiçbir kantın tüm F'lerin G olduğunu kanıtlamaya yeterli gelmez.

4. *İlk Cevap: doğanın düzenliliği.* Argümanı eksik ve makul olan bir öncülü ekleyerek geçerli hale getirebiliriz; gelecek geçmişe benzer, kısaca doğa düzenlidir.

Öncül 1: Gözlemlenen tüm F'ler G'dir.

Öncül 2: Doğanın Düzenliliği: Eğer deneyimim bir tekrara işaret ediyorsa (Tüm F'ler G'dir), bu tekrar bütün doğa için geçerlidir.

Sonuç: Tüm F'ler G'dir.

2. Öncül kavramlar-arası bir ilişki mi yoksa olgu bilgisi mi? Çelişkiye düşmeden reddedilebilir mi? Evet, eğer öyleyse olgu bilgisi gibi görülüyor. Peki, o zaman neye dayanarak bu öncüle inanmalıyız? Belki de endüksiyon temelinde olabilir: doğa geçmişte düzenli olmuştu, geçmişte, gelecek geçmişe benzemişti. Fakat bu, Hume'un da söylediği gibi döngüseldir.

Geçmişin geleceğe benzeyeceğini ispatlayabilecek hiçbir argüman yoktur; neticede tüm bu argümanlar söz konusu benzerlik önsavına dayanırlar.

5. *İkinci cevap: endüksiyon işe yarıyor!* Geçmiş deneyimlerimizi sadece güneşin doğuşu ya da ekmeğin doyurucu oluşu olarak düşünmek zorunda değiliz; aynı zamanda bu deneyimleri *endüksiyon metodunun çıkarımı* olarak da düşünülebiliriz. Kendimize sordüğümüzda görürüz ki endüksiyona gerek günlük hayatta gerek bilimde ne zaman başvurmuşsak, başarılı olmuşuzdur. Eğer endüksiyonun tam tersi bir prensibi kullansaydık ne kadar çok başarısızlığa uğramış olacağımızı bir düşünün. Bu içgörüyü endüksiyonu savunmak için kullanabiliriz.

Öncül 1: Gözlemlenen her endüksiyon başarılı oldu.

Sonuç: Tüm endüksiyonlar başarılıdır.

Bu haliyle argüman dedüktif değil endüktiftir ve işe yaraması endüksiyonun işe yaramasına bağlıdır! Haliyle döngüseldir; endüksiyonun işe yaradığını göstermek için, endüksiyonun zaten çalıştığını varsayar.

6. *Hume'un skeptik çözümü:* endüktif çıkarım yapmamızı sağlayan şey alışkanlık veya *gelenekten* fazlası ya da azı değildir:

Demek ki, deneyimden yapılan tüm çıkarımlar akıl yürütmeden değil gelenekten kaynaklanır. Bu haliyle gelenek insan hayatının büyük rehberi haline gelir. Sadece bu prensip sayesinde ki deneyimlerimiz kullanışlı hale gelir ve geçmişte şahit olduğumuz benzer olay dizilerinin benzerinin gelecekte tekrarını bekleyebiliriz. (743)